

HENNING BERGER

Uppfinnaren Stürzberg

Ur *Spöksekretären* (1919)

Det var ett helt litet rum, jag visades in i, sedan jag krånglat mig uppför en smal trätrappa med spjälräck, och vars steg skreko, vart och ett, som hade man trampat en pyramid katter på svansarna. Det svarta huset luktade, liksom den trånga bakgatan, av kål, lök och surt öl.

En mager individ i kamelbrun långrock och med en bjärtröd halsduk, i vilken en glasdiamant blixtrade, reste sig. Han var så lång att hans yviga svarta hår sopade, eller rättare borstade det nedrökta taket, efterlämnande små ljusare strimmor i kalkningen. De magra händernas pianofingrar buro en uppsättning barockringar: röda, gula, blå och violetta stenar. På handens översida och sedan vidare handlederna och armen uppåt under de vaxgula manschetterna växte långa hår – som snärjande svart sjögräs.

– Stürzberg, sade han.

Jag betraktade ovillkorligt hans ögon. De voro nervöst oroliga. De flaxade som korpvingar och ögonlocken fälldes upp och ned på samma sätt som slutskivan i dessa metallglober, man finner på en del restauranger, och i vilka

kyparna hålla aska och brukade tändstickor. Men vitans emalj var porslinsblå som hos en turk, och hela minspelet blev så groteskt, att jag icke kom mig för att svara. Då han upprepade namnet kunde jag äntligen flytta min blick och säga:

– Ja, konsul Salomon Mayr har bett mig göra er ett besök i och för en uppfinning ni tror skulle gagna mitt hemland. Som jag emellertid måste resa i afton, ber jag er –

Här avbröt han:

– Jag vet, konsuln skrev det i går. Men –

Han tystnade.

– Vad är det? sade jag.

Mannens ögon blevo stela och stirrande. Locken hängde som en halvupphissad ridå. Han viskade:

– Om ni också tror att jag är galen – är det – är det bättre att ni går utan att ha sett –

Något sorgset, undergivet och gäckat i tonen rörde mig plötsligt. – Ju mer skeptiker man är, dess mer skeptisk blir man också inför sina egna på förhand dragna slutsatser. – Vem vet? – tänker man till sist om allt och alla ...

Därför sade jag helt vänligt:

– Kära herr Stürzberg, jag vet intet – absolut intet – om vare sig er eller er uppfinning. (Det var lögn så till vida att Mayr skrattande förklarade för mig, att karlen var förryckt.) – Men vill ni inte utan vidare berätta mig – visa mig – –

– Jo, avbröt han och strålade upp. Jo, jag vill! Men först måste jag sätta er litet in i idén. *Den* står där inne – –

Och han pekade på en dörr i fönsterhörnet.

– Vad är „den“? frågade jag.

– Husch! sade Stürzberg, husch.

Det lät som hade han tystat ned mig för att jag icke skulle väcka en sovande.

– *Den*, viskade han med ett knotigt, smutsigt och ringprytt benrangelspekfinger på munnen, *den lever!*

Han såg till den grad underlig ut i sin röda halsduk och med ögonlocken välvande upp och ned, att jag halvt ångrade min nyfikenhetsfärd. – Det lät, som hade han ett vidunderdjur – ett „fabeldyr“, som norrmännen säga – eller ett andeväsen instängd i vad jag antog vara en garderob.

– *Vad* är det? sade jag allvarligt betonande. – *Det*, sade Stürzberg, *det* är odödligheten!

Menade han symboliskt? För att maskera mitt minspel såg jag mig om efter en sittplats, och upptäckte en låg tagelsoffa, vars ryggstycke brustit så stoppningen lyste fram. – Det såg ut, som rämnade till och med soffan i ett brett leende. – Jag satte mig.

Herr Stürzberg gjorde några vilda gester, menade som ursäkter och artigheter. Därefter började han promenera fram och tillbaka, under det han, ackompanjerad, så att säga, av ögonrullningar och lockhävningar, berättade följande.

*

– Jag är galizier. Jag kom till München för tolv år sedan. Jag var ursprungligen Kellner – i Budapest, i Wien, i Nürnberg. Jag heter icke Stürzberg – mitt namn är

Badchzock. (I parentes: det lät så för *mina* öron – som om han nyst mitt i ordet!) – Jag har sett och upplevt mycket. Min sista källarmästare döpte mig till Stürzberg emedan han icke kunde uttala mitt namn och han själv hette Mühsam. Men det är detsamma – som Stürzberg skall jag en gång bli berömd! Chik – chik! (Dessa chik – chik voro ett slags nervösa käksmällar.)

– Men jag grubblade ständigt på en uppfinning. Jag såg en gång på en österrikisk-ungersk cirkus ett förvånansvärt nummer. Det var en levande docka. Hon drogs upp med en nyckel och förevisaren öppnade klaffar och luckor och visade mekanismen. Men man kunde se att det var en död figur. Alldeles stel – och ibland föll den omkull. Det fanns de som påstodo, att det hela var en utmärkt trick och *att det var en människa, som spelade docka*, och att det var i detta som det originella låg. – Men, herre gud, då hade det ju icke varit något märkvärdigt! Nej, den karlen var nog på rätta vägen, men han hade ej bättre förstånd än sälja sig till förevisning för att förtjäna stora pengar. Vilken narr! Hade han väntat och *lidit*, som jag fått göra, hade han ju en gång ägt allt! – Chik – chik ...

– Jag började i största hemlighet experimentera. Först gjorde jag en stomme av trä. Men det dugde icke. Det var för tungt. Sedan gjorde jag en kropp av glas. Huden tog jag av kaniner – det undre skinnet. Ni skall komma ihåg hur svårt det var för mig, som intet läst – endast hade *anden*. Och så inga pengar! Nåja, det ligger långt tillbaka. Jag vill icke upprepa allt jag genomgått – två år satt jag inspärrad på dårhus! – utan genast komma till huvudsaken: nu har

jag hemligheten, livsmassan, urprotoplasman, det innersta planetembryot, som jag kallar Uranus. Ja, jag har – chik – chik – funnit *alltstoffet* ...

– Men det var värst med ögonen. De vanliga dockögonen duga icke! Det måste vara *livstrålar* som utgå spontant från centrum. Däri skall blandas *tankefären*. Det helas harmoni beror på detta. Och det var mycket svårt!

– Jag experimenterade fyra år med ögonen. Det kostade mycket pengar, och jag var tvungen att stjäla allt jag kom åt. Jag gör mig intet samvete av att säga detta. – Jag stal och bedrog vid kassans uppgörelse var natt så mycket jag kunde. Vad betyder det! Nu när jag är vid målet kan jag gottgöra allt sådant tusenfalt!

– Så skapade jag till sist min odödlighetsvarelse, som jag benämner Orkandra. Det är en man, *men samma man kan med en enkel mekanism förvandlas till kvinna*. Ännu fattas ett par småsaker härvidlag. Även fattas den luftpump, som jag tänkt ut, och vilken skall under det att Orkandra rör sig *själv* draga in syre i organen. Också ett sammanbindningsfluidum fattas – ty vanligt blod duger icke – och det är ju omöjligt, eller åtminstone förenat med stor risk, att åstadkomma människoblod. Den nya kraften som finns i radium är för dyr. Men jag är på spåret! Något som liknar bläck, men som har *akademiska* krafter!

– Så var det håret. Jag ville att hår skulle växa av sig självt! Alla patentelexir dugde icke. Det måste vara momentana cirkelkraften! Och jag fann den. Nu växer på Orkandra både hår, skägg och mustascher – så jag är tvungen att en gång i månaden klippa med klippmaskin. –

Därnäst kom matsmältningsfrågan. Jag ville ha det så, att mat icke var behövlig, men dock kunde brukas. Även det lyckades. Orkandra kan äta och *smälta* t. ex. pannkakor. Dock endast när *jag* vill.

– Allt detta är min hemlighet. Massan – urämnet – har jag berett, nerverna, musklerna, köttet och även den *blå, överelektriska anden* har jag funnit. – Jag röjer den aldrig!

– Nu, herr konsul, skall ni se Orkandra. – Där – där inne ligger DEN!

*

Den förryckta uppfinnaren Stürzberg stannade mitt framför mig med ett sista „chik – chik“, rullade ögongardinerna upp och ned och pekade mot den lilla dörren vid fönstersmygen. – Jag var ju på det klara med mannen, men hade intet annat att göra än låtsas intresserad. Och, uppriktigt talat, var jag ju också en smula „spänd“ på hans Orkandra.

Men det var nödvändigt säga något. Jag harklade fram:

– Varför speciellt mitt land, herr Stürzberg, varför just Sverige?

Han log hemlighetsfullt:

– Vänta litet, mumlade han.

Så gick han fram till den bruna dörren, tog upp en nyckel ur bakfickan av kamellivrocken och öppnade.

– Kom, sade han.

Jag trädde fram.

Det var icke, som jag antagit, en garderob utan ett krypin till sängkammare. Och därinne på en simpel

järnsäng à 12 mark låg en figur, som onekligen till fullo liknade en människa. Så vitt jag kunde se en ålderstigen och gråsprängd herre i en habit, som gott kunde ha varit kyparfrack i såväl Budapest och Wien, som Frankrike, Italien, Polen eller världen över.

– Husch, sade Stürzberg – se, se!

Och han fumlade med några knappar på väggen, och belätet reste sig morrande och knorrande, fjädrar surrade och hjul väste. Gestalten steg upp och glodde på mig med ett par grådaskiga ögonlinser under det att håret sprätte upp som tuppffjädrar. – Det var en motbjudande syn, och när därtill underkäken plötsligt med en smäll föll ned och visade ett gap av hål och bruna betar, hade jag fått nog. Jag tog ett par steg baklänges.

– Ack, sade uppfinnaren – det fattas ännu blott livsfluidiet – men vänta, vänta ...

Och han tryckte på sina hemliga väggknappar och Orkandra föll med ett dovt brak tillbaka på sängen.

*

Vi stodo i ytterrummet. Jag hade ju endast *en* önskan: att kunna göra passabel sortie.

– Kära herr Stürzberg, stammade jag – varför har ni speciellt tänkt på Sverige –

Han log – en dåres leende.

– Ack, sade han – det hade naturligtvis icke fallit mig in om ert land ej haft Nobelpriset. Jag har hört, att vart år

delas ut ett stort pris till den märkvärdigaste mannen, ett land frambringat. Därför har jag velat i första rummet tillgodogöra ert land med min uppfinning. Orkandra är begreppet av allt, som kan tänkas behövt för att uppfylla alla villkor. Det är *idealmänniskan*. Han har aldrig skrivit något! Och dessutom – dessutom har han en egenskap som alla de andra sakna – chik – chik ...

Jag hade hunnit samla hatt, käpp och handskar och närmade mig utgångsdörren.

– Vad är det, käre Stürzberg, sade jag vänligt.

Hans ögonlock fällde upp och ned, halsduken lyste i kapp med glasdiamanten:

– Nobelpriset, viskade han – Nobelpriset.

Därpå rätade han upp sig. Han liknade en profet.

– *Den dör inte!* sade han.

– – –

Och jag gav honom Sekreterarens adress.